

4.1. ANTIČKA GRČKA

KARAKTERISTIKE VREMENA

Arhajsko razdoblje (oko 800. – 480. pr. Kr.)

U arhajsko doba dolazi do značajne kolonizacije na obalama Sredozemnog mora (Sicilija, Korzika, južna Italija ili Magna Graecia, južne Francuske i istočne Španjolske), Mramornog i Crnog mora te stupanjem u tjesne veze s istočnjačkim razvijenim civilizacijama. Formiraju se gradovi – države (**polis**) - Sparta uspjeva nametnuti svoju hegemoniju većim dijelom Peloponeza, a Atena uspjeva sjediniti pod svojom vlašću cijelu Atiku. Značajni gradovi su još Korint i Teba. U Ateni je demokratski poredak, a po aristokratskom poretku je najpoznatija Sparta. Ove dvije države su suparnici. U posljednjim desetljećima arhajskog razdoblja dolazi do sukoba s Perzijskim Carstvom (grčko-perzijski ratovi od 490. – 480. pr. Kr.), pobjeđuje Grčka.

Klasično razdoblje (480. – 336. pr. Kr.)

Klasično ili zlatno doba stare Grčke karakterizira vrhunac kulturnog i gospodarskog razvoja Stare Grčke, nastavak sukoba s Perzijskim Carstvom (do povoljnog Kraljevskog mira 387. pr. Kr.), te sukobi između najmoćnijih grčkih država Atene, Sparte .

Potkraj razdoblja u sukobe u Grčkoj upleće se Makedonija, te je makedonski kralj Filip II., pobjedom kraj Henoreje (338. pr. Kr.), nametnuo grčkim polisima makedonsku hegemoniju, čime zapravo prestaje njihova nezavisnost.

Helenističko razdoblje (336. – 146. pr. Kr.)

Helenističko razdoblje karakterizira politička premoć Makedonije, te širenje grčke kulture na istok zahvaljujući osvajanjima makedonske vojske Aleksandra Velikog, (330. G. pr. Kr. A. Veliki osvaja Grčku), ali i intenzivan prodor istočnjačkih utjecaja u grčku kulturu i umjetnost.

Razdoblje je završilo porazom od strane Rimljana i pretvaranjem Grčke u rimsku provinciju (146. pr. Kr.).

Društveno uređenje je robovlasničko, pa razlikujemo aristokraciju, slobodne građane i robove, dok je demokracija prisutna unutar povlaštene klase. Grčka se sastoji od mnoštva država – gradova (polisi). Ljudi su trgovci , pomorci, vole razmišljati – razvija se filozofija, kritički, racionalistički i razumski raspravljaju o svim temama i smatraju da stvari treba dokazivati. Vole ljepotu, prirodu, proučavaju proporciju i smatraju da je čovjek mjerilo svih stvari. Brinu o tijelu i umu.

Religija je mnogoboštvo – bogovi imaju ljudske osobine, dobri su ili zli i borave na Olimpu.

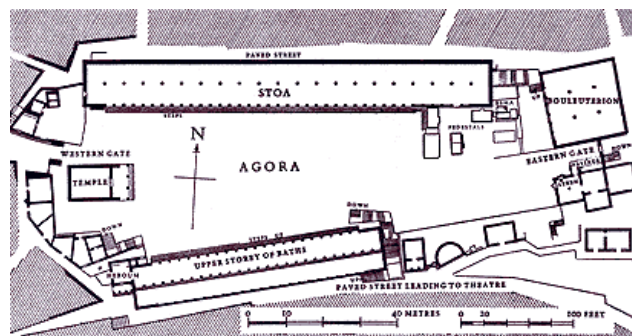
GRČKA – ARHITEKTURA

Promatrajući urbanizam grčkih gradova nalazimo tlocrtno pravilne gradove, čije ulice uokviruju pravilne gradske četvrti, i one čije su ulice nepravilne krivulje i uokviruju nepravilne stambene četvrti. Osim stambenih , važne su i javne građevine.

POLIS – grad, država ima dva središta : AGORA – dio grada namjenjen upravljanju gradom, i AKROPOLA – dio grada namjenjen religijskim potrebama zajednice

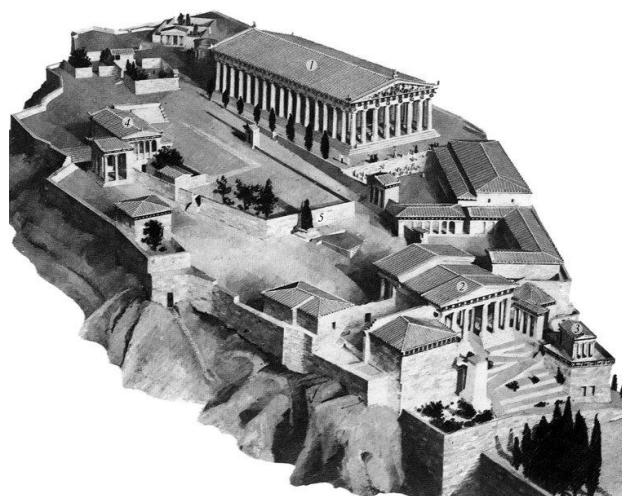
Da bi razumjeli grčku kulturu važno je znati dva osnovna građevna oblika: TEATAR – jača duh; STADION – jača tijelo (mens sana in corpore sano – zdrav duh u zdravom tijelu).

AGORA – javni prostor namjenjen okupljanju svih građana (danas je to gradski trg), na njoj se odvija društveni, politički i poslovni život. Osim površina za slobodno kretanje građane su građevine sa trijemovima koji su pružali zaštitu od sunca, a u građevinama i na trijemovima se je trgovalo. Grade se i fontane. Građevine tvore slobodnu kompoziciju, nalazimo i hramove ali su oni na agori manje važne građevine. U prvom su planu dvorane u kojima zasjeda vijeće, zgrade kružnog tlocrta za zasjedanje vlade, sudske zgrade, sjedište vojske, kovnice novca.

TLOCRT AGORE

AKROPOLA – u slobodnom prijevodu bi značila „ gornji grad ”, predstavlja sakralno središte, posvećen prostor. Smještaj akropole je obično na brežuljku, na zaravni, gdje su hramovi slobodno razmješteni. Najpoznatija je atenska akropola, smještena na najvišoj koti, na zaravni cca 300 x 150 m. Prilazi se PANATENEJSKOM cestom, prolazi kroz PROPILEJE (natkriti ulaz na akropolu), Najznačajniji hram na ovoj akropoli je PARTENON – posvećen božici Ateni, osim njega tu su i hram Rima i Augusta, hram atene Nike, mali hram nepravilna oblika, Erehteion.

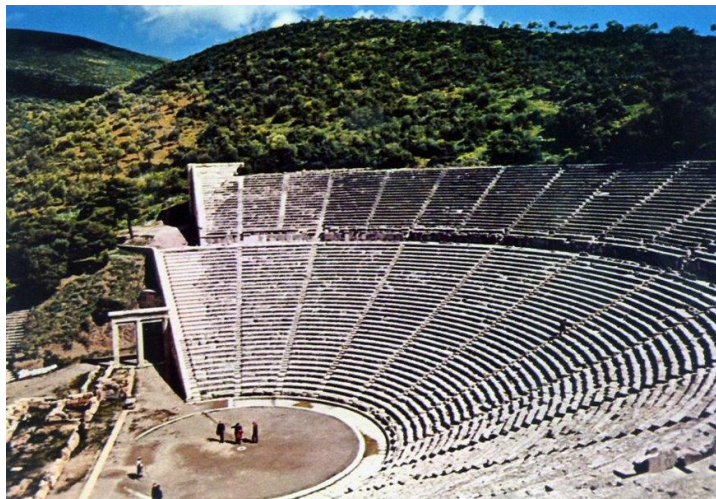
3D PRIKAZ ATENSKE AKROPOLE

JAVNE građevine – jako važne za Grke :

TEATAR – kazalište je grčki izum koji služi za prikazivanje drama, komedija, tragedija, a sastojalo se je od:

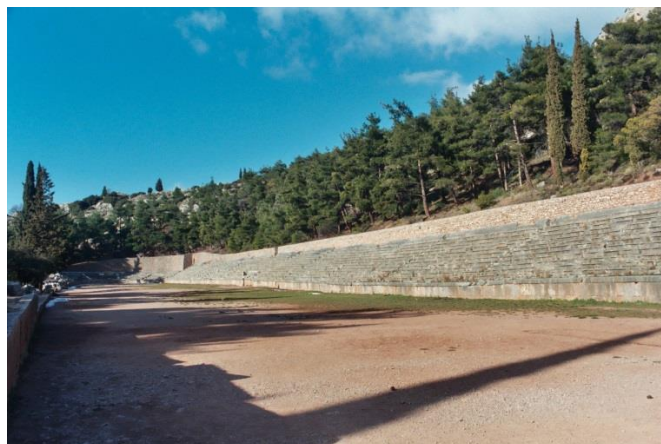
- SKENA – povišena pozornica iza koje je zid
- GLEDALIŠTE – na prirodnoj padini, polukružne stepenice
- ORKESTRA – ispred pozornice, poravnat i popločen krug

Teatar se je odlikovao dobrom akustikom. ODEON je prostor za održavanje koncerata vani.

KAZALIŠTE U EPIDAURU

STADION – prostor za sportska natjecanja s gledalištem (grč. stadium = jedinica mjere od 100 m). Uveli su sportska natjecanja – OLIMPIJADA .

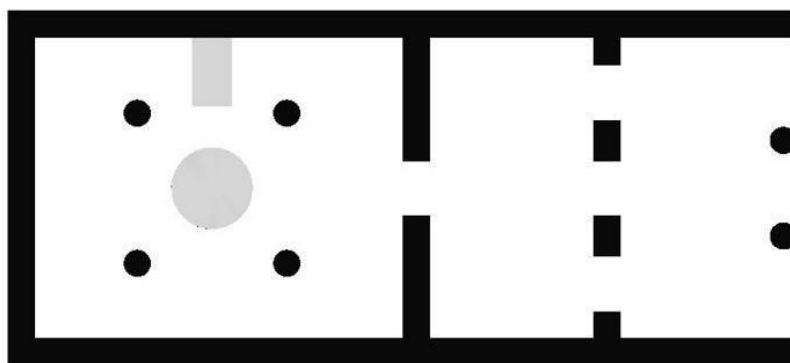

STADION U DELFIMA

HIPODROM (grč. hippos = konj) – trkalište za konjske utrke. Mnogo sportskih naziva ima korijen u grčkom jeziku.

MAUZOLEJ – raskošna grobnica nekog aristokrata, GIMNAZIJ – javna ustanova kojima su vježbali mladići, kasnije ustanova za duhovni odgoj.

STAMBENA KUĆA – bila je jednostavnog, pravokutnog tlocrta, sastojala se je od dva prostora – prednji veći prostor (MEGARON) u koji se ulazi izvana, to je središnji prostor s otvorenim ognjištem i 4 stupa, koji predstavlja centar obiteljskog života, dostupan je strancima. Megaron je preuzet od Mikenjana. Iz njega se ulazi u spavaonicu, taj je prostor manji i nije dostupan strancima.

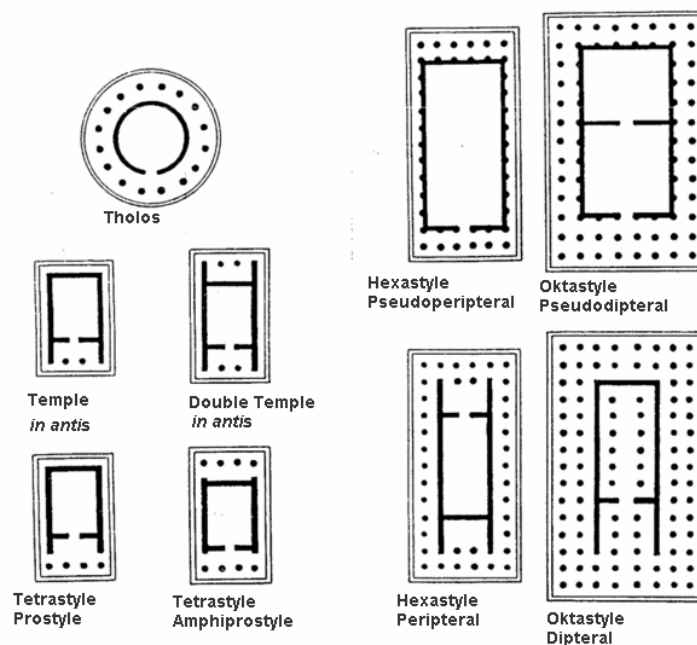
PRIMJER MEGARONA

Mikenski megaron ima ulaz koji se sastoji od trijema s dva stupa, kroz troja vrata je moguće ući u predvorje, a iz njega u prostor s ognjištem. Materijal od kojeg se gradi je kamen, drvo i opeka. Raskošnije kuće imaju tlocrt formiran oko unutrašnjeg dvorišta (trijem, peristil) nad kojim je trijem. Glavne prostorije su orijentirane na dvorište a sporedne na ulicu.

GRČKI HRAM – projektiran je tako da se vjernici okupljaju oko hrama, tako da je važniji arhitektonski plašt od arhitektonskog prostora. Osnova za razvoj grčkog hrama je megaron. Zajedničko svim grčkim hramovima je da su podignuti od tla za tri stube (STILOBAT), te da je izvana uporaba stupovlja. Jezgra hrama je malen zatvoren prostor „ CELA ” (NAOS), poput sobe u koju je smješten kip božanstva. U klasičnom razdoblju javlja se još nekoliko tipova hramova, kao što su:

- Apteradni hramovi
 - Hram u antama

- Prostilos
- Amfiprostilos
- Pravokutni peristilni hramovi
 - Peripteros - najomiljeniji tip hrama, broj stupova na dužoj strani je jednak dvostrukom broju stupova na frontalnom dijelu (Partenon);
 - Pseudo peripteros (lažni peripteros) - bočni stupovi nisu slobodni, vežu se za cele;
 - Dipteros - kao i peripteros ima predvorje sa stupovima oko cijele građevine, ali u 2 reda;
 - Pseudo dipteros - sličan pseudodipterosu samo na dužim stranama ima jedan slobodan red stupova, a jedan red vezan za zid cele;
- Hramovi na kružnoj osnovi
 - Monopteros - hram kružne osnove u čijem se središtu nalazi kultni kip okružen stupovima. Nema kultne prostorije tj. cele.
 - Tolos - hram kružne osnove, kod kojeg kružnu celu ovjenčavaju stupovi.

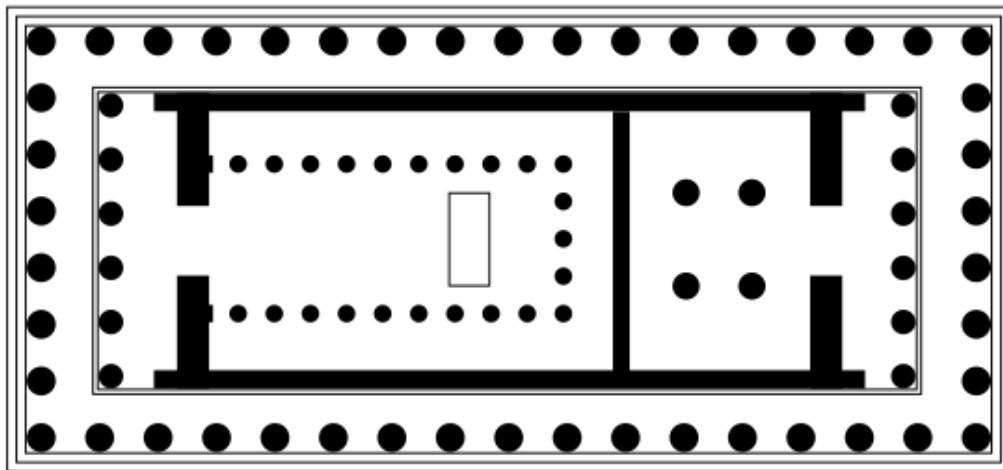

TIPOVI HRAMOVA

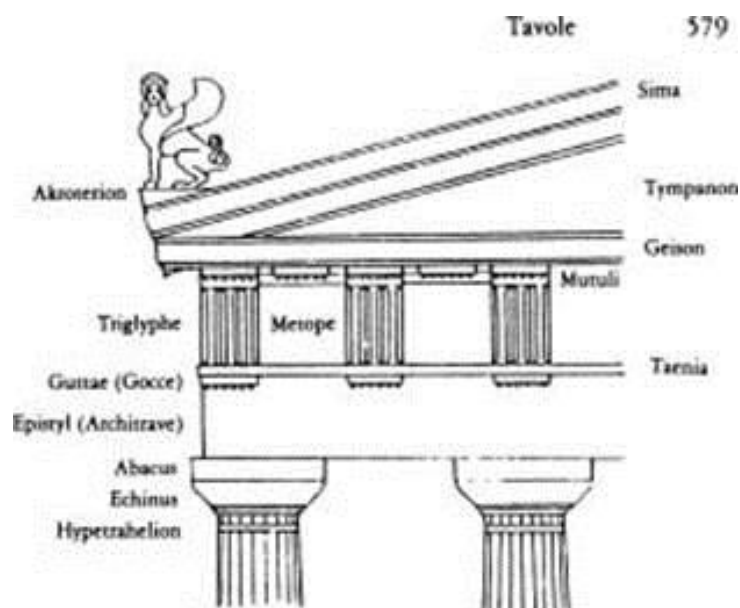
Kroz vrijeme su se neki dijelovi hrama mijenjali što je najizrazitije kod stupa, naročito kod kapitela, prema kojem određujemo razdoblje u kojem je hram nastao. U klasičnom razdoblju se je prvo razvio DORSKI stupovni red, iza njega JONSKI, pa KORINTSKI.

1. DORSKI STUPOVNI RED

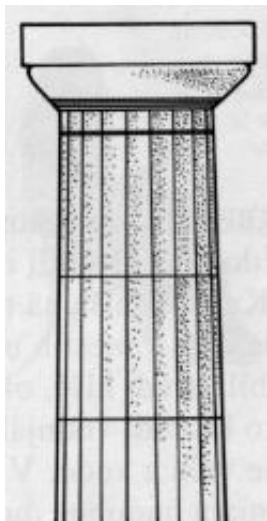
Dorski red dobio je ime po grčkom plemenu koji su se zvali Dorani. Najznačajniji primjer hrama kod kojeg je korišten dorski stupovni red je PARTHENON na atenskoj akropoli – hram je posvećen božici ATENI, arh. Iktin i Kalikrat, dim. Cca 31 x 70 m, nastao oko 440. g. pr. Kr.. Skulptor je Fidija – radi skulpture na timpanonu hrama. Po tipu je PERIPTEROS, u celj je kip božice Atene.

TLOCRT PARTENONA

DIJELOVI PROČELJA GRČKOG HRAMA

DORSKI STUPOVNI RED

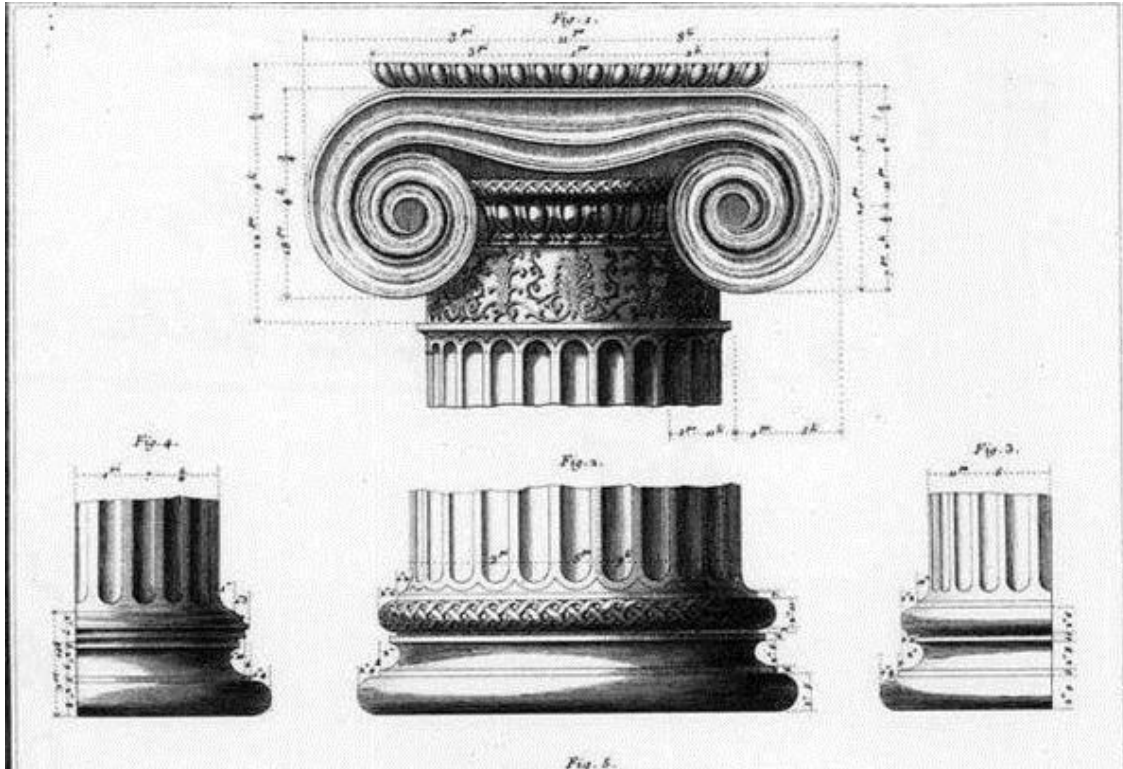
Dijelovi stupa su ABAKUS (kvadratična kamena ploča), EHINUS (kružna jastučasta kamena ploča), TIJELO STUPA (tlocrtni kružni oblik s vertikalnim užljebinama koje se spajaju u oštrom bridu - KANELURE ili KANELIRE. Stup se širi prema dolje i nema BAZU. Osnovna karakteristika reda je SNAGA.

PARTHENON

2. JONSKI STUPOVNI RED

Jonski red dobio je ime po plemenu Jonjani. Primjer JONSKOG stupovnog reda je Erehteion i hram Atene Nike na atenskoj akropoli.

JONSKI STUP

HRAM EREHTEION – JONSKI STUP

Abakus kod jonskog stupa je puno tanja ploča, ehinus je spiralni kameni ukras koji zovemo VOLUTA. Tijelo stupa je vitkije od dorskog, blago se širi prema dolje, a promatrajući kružni presjek, vidimo užljebine koje se ne spajaju u oštrom bridu, rubovi su zatupljeni. Baza se sastoji od tri kružne

ploče, oblika dvostrukog jastuka s utorom između njih. Osnovna karakteristika stupovnog reda je VITKOST, ELEGANCIJA I LJEPOTA.

HRAM ATENE NIKE

3. KORINTSKI STUPOVNI RED

Ime dolazi od Korinćana, stanovnika grada Korinta. Stup se sastoji od tanke kamene ploče, abakusa, kapitel je ukrašen isklesanim lišćem biljke AKANTUS. Tijelo stupa je slično jonskom iako još vitkije. Baza ima tri kružne ploče i jednu kvadratičnu. Karakteristika reda je VITKOST I KICENOST. Počinje se koristiti i najveću primjenu ima u helenističkom razdoblju.

JUPITEROV HRAM I ATENI

Za sve stupovne redove vrijedi da nisu napravljeni od jednog komada nego se sastoje od nekoliko segmenata (TAMBURI) koji su međusobno spojeni metalnim šipkama.